

KS. PAWEŁ PAŁKA

NIEZNANE STATUTY KATEDRALNEJ KAPITUŁY CHEŁMSKIEJ OBRZĄDKU ŁACIŃSKIEGO

Katedralna kapituła diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego, podobnie jak i sama diecezja tego obrządku, przechodziła różne koleje losu w ciągu prawie 400 letniej swej historii. Powołana do życia około 1431 r. za rządów biskupa Jana Biskupca¹ (znanego też jako Episcopellus, Jan Zaborowski) kapituła ta, uposażona przez króla Władysława Jagiełłę w 1429 r.², początkowo miała swą siedzibę w Chełmie. W 1490 r. przeniesiona została do Krasnegostawu, gdzie przy tamtejszej katedrze diecezji chełmskiej istniała do 1807 r.³. W tym bowiem roku mocą bulli Piusa VII *Quemandmodum Romanorum Pontificum*, wydanej 23.IX.1805 r.⁴, a wprowadzonej w życie 19.X.1807 r., została zniesiona wraz ze zniesieniem samej diecezji chełmskiej, która weszła w skład erygowanej wówczas diecezji lubelskiej⁵.

Wśród średniowiecznych kapituł katedralnych w Polsce kapituła chełmska jest niewątpliwie najmniej znaną. Dopiero bowiem w ostat-

---

¹ J. Sawicki, *Concilia Poloniae IV*, Najdawniejsze statuty synodalne diecezji chełmskiej z XV w., Lublin 1948, s. 1—10; M. Piechowski, *Cornucopiae Infulae Chelmensis*, Zamosci 1717, nr II.

² P. Kałwa, Przywilej fundacyjny Władysława Jagiełły dla kapituły chełmskiej z r. 1429. *Kwartalnik Historyczny* XLVII (1933) s. 73—77.

³ P. Pałka, Zniesienie katedralnej kapituły chełmskiej obrządku łacińskiego. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 22 (1975) s. 85—93.

⁴ ADL. Rep. 64, teka 26 n. 5201. Odpis bulli podaje również *Catalogus Universi Cleri saecularis et regularis Dioecesis Lublinensis An. Dni 1875*, s. V—XXV.

⁵ P. Pałka, jw. Por. B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła Polskiego w okresie niewoli narodowej (1772—1918)*, Kraków 1980, s. 165.

nich latach stała się ona przedmiotem częściowych opracowań, głównie w tym co dotyczy samego jej powstania, organizacji wewnętrznej i uposażenia⁶. Nikt natomiast dotąd nie zabierał głosu w sprawie jej statutów, będących ważnym źródłem poznania jej ustroju. Stało się to dlatego, że nieznanym był zbiór tych statutów. Wiadomo było tylko tyle, iż nadane one były kapitule przez biskupa Wojciecha Sobiejuskiego ze Staroźrzebiec w 1572 roku⁷ i że przez długi czas były one podstawową normą działalności kapituły chełmskiej⁸, a w pewnym okresie nawet kapituły lubelskiej.

Ks. dr Jan Fijałek w swym bogatym wykazie bibliografii ustawodawstwa kapitulnego w Polsce stwierdza jedynie, że kanonik chełmski Michał Piechowski w 1717 r. w *Cornucopiae Infulae Chelmensis* wspomina, iż za biskupa Sobiejuskiego statuty kapitulne wpisane do akt kapituły nakazywały kanonikom osobistą rezydencję przy katedrze⁹. Synod chełmski z 1624 r., polecając prałatom i kanonikom należyte wykonywanie swych obowiązków w katedrze, odwołuje się do tych statutów zaznaczając, iż wydane one zostały prawie przed pięćdziesięcioma laty¹⁰. Profesor Jakub Sawicki, wybitny znawca polskiego prawa synodalnego, nawiązując do powyższej wypowiedzi synodu chełmskiego zaznacza w 1957 roku: *Wymienione tu statuty kapitulne, pochodzące z okresu rządów biskupa Wojciecha Staroźrzebskiego (1562—1578), nie są nam obecnie znane*¹¹. Nie zdołano ich odszukać w archiwach łącznie z Archiwum Diecezji Lubelskiej posiadającym bogate materiały archiwalne dotyczące diecezji chełmskiej i jej kapituły. Znamienne jest również i to, że w bardzo szczegółowym i obfitym inwentarzu dokumentów kapituły chełmskiej sporzą-

---

⁶ P. Pałka, Powstanie katedralnej kapituły obrządku łacińskiego w Chełmie i przeniesienie jej do Krasnegostawu. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 17 (1970), z. 5, s. 15—26. Tenże: Źródła uposażenia kapituły chełmskiej obrządku łacińskiego. *Rocz. Teol.-Kan.* t. 20 (1973) z. 5, s. 29—47; Prałatury i kanonie katedralnej kapituły chełmskiej obrządku łacińskiego. *Prawo Kanoniczne* 18 (1975) nr 1—2, s. 125—145.

⁷ M. Piechowski, dz. cyt., nr XVIII.

⁸ Dowodem tego może być decretum reformationis wydany po wizytacji katedry w 1769 r. przez biskupa Pawła Turskiego odwołującego się do statutów biskupa Sobiejuskiego. *ADL. Rep.*, teka 12, n. 1840.

⁹ J. Fijałek, Statuty kapituły wrocławskiej. Z materiałów przysposobionych przez X. prałata Stan. Chodyńskiego wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził, Kraków 1915, s. CXCVIII.

¹⁰ J. Sawicki, *Concilia Poloniae IX*. Synody diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego z XVI—XVIII wieku i ich statuty, Wrocław 1957, s. 141: *Interim tamen serio monitos esse volumus, ut non tantum solemnioribus festis diebus, qui in constitutionibus capitularibus a reverendissimo piaie memoriae Alberto Staroźrzebski antecessore nostro ante quinquaginta fere annos approbati sunt assignati, ad cathedralem ecclesiam conveniant.*

¹¹ J. Sawicki, dz. cyt., s. 142, n. 7.

dzonym w latach 1796—1800 przez ks. Chaborskiego nie ma również żadnego śladu zwodu tych statutów¹².

Odkrycie ich nastąpiło zupełnie przypadkowo dopiero po drugiej wojnie światowej. Wówczas to nieznaną osobą przekazano piszącemu rękopis przypominający formą zewnętrzną zwykły zeszyt zaznaczając, że znaleziony on został w czasie wojny na strychu jakiegoś domu w Lublinie. Po wnikliwym zbadaniu jego zawartości okazało się, że jest w nim również odpis statutów kapituły chełmskiej z 1572 r.

1. OPIS RĘKOPISU

Rękopis, zawierający kopię statutów, mający rozmiar 22×19 cm, liczy 18 kart niefoliowanych, zapisanych czarnym atramentem pismem wyraźnym i dość dobrze zachowanym, spisany różnym charakterem na papierze białym nieliniowanym, mającym wodne znaki trudne do odczytania. Karty rękopisu są oprawne w sztywniejsze okładki, których zewnętrzna strona kolorem i kształtem rysunku przypomina nieco pawie pióra¹³. Przed tekstem statutów obejmujących 12 kart, rękopis zawiera: formułę wyznania wiary, składanego przed rozpoczęciem kapituł generalnych (*Professio Fidei Catholicae semper ab omnibus in Exordiis Capitulorum Generalium indispensabiliter emittenda*), wyciąg z I Księgi Konstytucji Synodalnych o wyborze Administratora diecezji *sede vacante* (*Excerptum ex Libro Primo Constitutionum Synodalium De Electione Administratoris sede vacante*), kartę tytułową statutów kapituły chełmskiej przepisanych z dawnych uznanych przez biskupa Józefa Eustachjusza Szembeka w 1741 r. (*Statuta Reverendissimi Capituli Chełmensis ex Antiquioribus ad verbum conscripta ... sub auspiciis ... Josephi Eustachii Comitis in Słupow Szembek ... 1741*), listę prałatów i kanoników kapituły chełmskiej z czasów biskupa Szembeka (*Praesentes pro tempore*). Po kopii statutów z 1572 r. znajduje się 9 dekretów uchwalonych przez kapitułę w latach 1577—1795 (*Aliae Constitutiones*)¹⁴ oraz potwierdzenie autentyczności całego rękopisu w następującym brzmieniu: *Copiam praesentem cum suo originali Excellentissimo Loci Ordinario ad requisitionem Ejus per Litteras Pastorales Cumoviae die 13 m. et a.c. datas et ad Capitulum directas transmisso de verbo ad verbum concordare testor et si-*

¹² Summariusz albo opisanie całego Archiwum Rmi Capituli Cathedralis Chełmensis przez X. Chaborskiego ad hunc actum umyślnie delegowanego A-o 1796. ADL. A. 97.

¹³ Na samym grzbiecie rękopisu oprawa jest już mocno zniszczona stąd też same okładki rękopisu słabo trzymają się całości.

¹⁴ Są tu dekryty kapitulne nazwane *Constitutiones* z lat 1577, 1579, 1597, 1598, 1599, 1601, 1607, 1737, 1795.

gillo Capituli munio. Datt. Lublini die 21 Julii 1833. (—) Simon Surman-
kiewicz Canonicus Cathedralis Lublinensis, Capituli Secretarius. Duża pie-
częć wyciśnięta na papierze nosi w otoku napis: *Sigillum Capituli Cathedra-
lis Lublinensis*.

Omówiony rękopis znajduje się obecnie w Archiwum Diecezjalnym
Lubelskim¹⁵.

2. OKOLICZNOŚCI POWSTANIA STATUTÓW I OMAWIANEGO ODPISU

Statuty biskupa Sobiejuskiego podają nie tylko normy zobowiązujące
kapitułę do ich zachowania, ale również niektóre dane dotyczące samego
powstania statutów.

Dowiadujemy się z nich, że powstały one w 1572 r. za czasu biskupa
Wojciecha Sobiejuskiego ze Staroirzbiec rządzącego diecezją chełmską
w latach 1562—1577 r.¹⁶. Powstały one w oparciu o poprzednie statuty
tej kapituły oraz dawne zwyczaje po gruntownym ich przeanalizowaniu
i dokonaniu koniecznych zmian. Stwierdzają one to w pierwszych sło-
wach wstępu: *Statuta Capituli Ecclesiae Cathedralis Chelmsensis per Re-
verendissimum in Christo Patrem et Dominum D. Albertum Sobieiuski
a Staroirzeby Dei Gratia Episcopum Ejusdem Ecclesiae ac Venerabile
Capitulum pro Festo trium Regum in Capitulo Generali Congregatum
ex Veteribus Statutis et consuetudinibus, meliori deliberatione et Con-
silio maturiore perpetuis temporibus duratura, correcta, collecta et con-
dita feliciter incipiunt. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septua-
gesimo Secundo Die Septima Januarij. Przyjęce statutów przez kapitułę
nastąpiło 7.I.1572 r., przy obecności biskupa, dwóch prałatów i sześciu
kanoników, imiennie wymienionych na posiedzeniu generalnym w Kras-
nymstawie, dokąd siedziba kapituły została przeniesione z Chełma. Z koń-
cowych uwag statutów dowiadujemy się, że na prośbę kapituły zatwier-
dzone one zostały przez biskupa Sobiejuskiego w sposób uroczysty *ad
quod Venerabile Capitulum Genibus flexis respondebit Amen*.*

¹⁵ Do tego archiwum przekazałem omawiany rękopis wraz z jego fotokopią.
ADL. A. 96.

¹⁶ Biskup Wojciech Sobiejuski ze Staroirzbiec lub ze Starozrzebów, nazywa-
ny też Starozrebskim, studia ukończył w Bolonii, na studiach był też krótko
w Pradze, był doktorem obojga praw. Po studiach był sekretarzem królewskim,
w imieniu którego odbył poselstwo do Rzymu w 1547 r., był archidiaconem kra-
kowskim i dobryńskim. Biskupem chełmskim został w 1562 rządząc diecezją do
1577 r., t.j. do czasu przeniesienia go na biskupstwo przemyskie. Zmarł w 1580 r.
Por. ks. Władysław Sarna, Biskupi Przemyscy obrz. łac., cz. I (1375—1624), Prze-
myśl 1903, s. 189; *Sacrum Poloniae millenium*, t. 1, Rzym 1954, s. 559; *Vitae
Episcoporum Premysliensium ritus latini*, Vienne 1844, s. 89.

Poza wstępem i zakończeniem całość statutów ujęta została w 30 numerów, każdy z nagłówkiem *Constitutio*. W posiadanym przez nas odpisie brak jest jednak numerów 18 i 19. Trudno jest dziś ustalić jaka była treść i przyczyny opuszczenia tych dwóch numerów. Możliwą jest rzeczą, że już za czasu biskupa Szembeka straciły one swą aktualność i przy potwierdzaniu tych statutów przez tego biskupa celowo pominięto wspomniane numery¹⁷.

Redakcja poszczególnych statutów jest zwięzła, wolna od podawania mniej istotnych szczegółów, w tym także dotyczących historii kapituły, co zresztą łatwo może być poznane z różnych przywilejów królewskich, zwłaszcza z przywileju fundacyjnego króla Władysława Jagiełły¹⁸. Statuty uwzględniają już zalecenia Soboru Trydenckiego w tym, co dotyczy kapituł katedralnych mimo, iż oficjalne przyjęcie uchwał tego Soboru w Polsce nastąpiło dopiero w kilka lat później na sejmie piotrkowskim (1577)¹⁹.

Statuty te miały być stałą normą postępowania dla kapituły chełmskiej z tym jednak, jak stwierdza ich zakończenie, że mogą one w przyszłości być modyfikowane z racji zmiany warunków, lecz tylko na generalnym posiedzeniu kapituły za wiedzą, wolą i zgodą zdrowszej i większej części kapituły.

Przez pewien czas statutami tymi kierowała się również katedralna kapituła lubelska, będąca w pewnym sensie spadkobierczynią kapituły chełmskiej. Świadczą o tym wyraźne stwierdzenia protokołów posiedzeń kapituły lubelskiej²⁰.

Znany nam uwierzytelniony odpis statutów chełmskich dokonany został w 1833 r. na wyraźne polecenie biskupa lubelskiego Józefa Marcelego Dziecielskiego sprawującego rządy w diecezji lubelskiej w latach 1826—1839²¹. Odpis ten, będący odpisem z odpisu, oparty jest niewątpliwie na tekście potwierdzonym przez biskupa chełmskiego Józefa Eustachjusza Szembeka w 1741 r.²² Zapewne ten tekst był w posiadaniu kapituły

¹⁷ Chodzi tu o świadome opuszczenie tych numerów, gdyż w miejscu dla nich przeznaczonym jest większa część pustej strony.

¹⁸ Przywileje te omawiane są tu przy przedstawianiu uposażenia i aniwersarzy oraz składu osobowego kapituły.

¹⁹ Por. ks dr J. Umiński, t. II, wyd. 4, Opole 1960, s. 166.

²⁰ W chwili zniesienia diecezji i kapituły chełmskiej kapituła lubelska przejęła różne zobowiązania kapituły chełmskiej, jej przywileje, dystynktorium kapitulne, a wszyscy członkowie kapituły chełmskiej automatycznie stali się członkami kapituły lubelskiej. Jeszcze w statutach opracowanych dla kapituły lubelskiej w 1895 r. na 40 jej ustaw 14 jest wziętych ze statutów chełmskich w dosłownym lub prawie dosłownym ich brzmieniu.

²¹ Spis kościołów i duchowieństwa Diecezji Lubelskiej 1966, Lublin 1966, s. 25.

²² Przemawia za tym znajdujące się w omówionym rękopisie stwierdzenie, że odpis statutów kapituły chełmskiej dokonany został sub auspiciis biskupa Szembeka 1741 r.

w 1833 r.²³, aczkolwiek dziwną jest rzeczą, że nie udało się go odnaleźć w bogatych materiałach archiwalnych kapituły chełmskiej i lubelskiej.

3. SYNTETYCZNE UJĘCIE TREŚCI STATUTÓW

A. UPOSAŻENIE KAPITUŁY

Same statuty niewiele mówią o uposażeniu kapituły. Dowiadujemy się z nich jedynie, że dobra kapitulne znajdujące się w Chełmie i Drohobyczu bez względu na to, jakiego są rodzaju mogą być wydzierżawiane lub dawane w zastaw czy najem tylko prałatom i kanonikom, mającym przynajmniej święcenia subdiakonatu. Postanowienie to uzasadnione jest tym, że taki był długotrwały zwyczaj, który nadal powinien być ściśle przestrzegany (Const. 29).

O bliższych danych dotyczących tych dóbr dowiadujemy się z przywilejów królewskich nadanych kapitule. Odnośnie Chełma miarodajnym jest tu przywilej fundacyjny króla Władysława Jagiełły z 1429 r. na podstawie którego kapituła uzyskała na swe uposażenie wieś Parypsy (Parzipsi) z młynem i sadzawką blisko Chełma oraz sto marek z cła chełmskiego wypłacanych prałatom i kanonikom corocznie w Hrubieszowie²⁴. Król zaś Kazimierz Jagiellończyk, przywilejem nadanym w Piotrkowie w 1456 r. z uposażenia kościoła parafialnego w Chełmie pod wezwaniem Wniebowzięcia N.M.P., przekazał kapitule grunta blisko Chełma, budowle gospodarcze w tym mieście, a także różne dziesięciny i dochody parafialne wraz z zarządem inkorporowanej parafii²⁵.

Słabe uposażenie kapituły zostało powiększone również przez inkorporowanie do kapituły parafii Drohobycza. Przyczynił się do tego biskup chełmski Jan Przerębski wyjednując dla kapituły od króla Zygmunta Augusta przywilej datowany w Krastymstawie 1558 r. Mocą tego przywileju dochody bogatego probostwa drohobyckiego wraz ze wsią Dobrowlany miały być użyte na kult Boży w katedrze i dystrybucje chórowe dla prałatów i kanoników²⁶. Zarząd tej parafii kapituła objęła dopiero w 1569 r.²⁷.

²³ Posiadany przez nas tekst statutów był uwierzytelniany na podstawie innego tekstu, który musiał być dostępny sekretarzowi kapituły lubelskiej.

²⁴ P. Pałka, Źródła uposażenia kapituły chełmskiej obrządku łacińskiego. *Roczniki Teologiczno-kanoniczne* t. 20 (1973) z. 5, s. 30–31.

²⁵ Tamże, s. 32.

²⁶ Tamże, s. 33–34.

²⁷ Tamże, s. 34.

B. SKŁAD KAPITUŁY

Ze wstępu statutów dowiadujemy się, że w posiedzeniu generalnym brało udział dwóch prałatów i sześciu kanoników. Nie był to jednak pełny skład kapituły, gdyż w myśl wspomnianego już wyżej przywileju fundacyjnego kapituła miała liczyć prepozyta i dziekana oraz dziesięciu kanoników gremialnych²⁸. Możliwą jest przeto rzeczą, że w początku 1572 r. cztery kanonie wakowały lub ich posiadacze nie mieli jeszcze nawet święceń subdiakonatu, gdyż według statutów świeccy i akolici nie mogli być dopuszczeni do głosu (Const. 10). W statutach brak jest wzmianki o sposobie obsadzania prałatur i kanonii. Przywilej fundacyjny stanowi wyraźnie, iż wszystkie prebendy kapitułne są nadania królewskiego²⁹. Wyjątek w tym względzie został uczyniony na prośbę biskupa Macieja już w 1491 r. przez króla Kazimierza Jagiellończyka, który kanonikat kaznodziei uczynił wolnego nadania zastrzegając jedynie, aby kandydat do niego był biegłym w teologii i stale mieszkał przy katedrze³⁰.

Zgodnie z dawnym zwyczajem i wzorem innych kapituł każdy nowy członek kapituły składał przysięgę na świętą Ewangelię, że będzie wiernie przestrzegał ustaw i zwyczajów kapituły, oraz że będzie unikał wszystkiego co mogłoby przynieść szkodę kapitule lub jej członkom (Const. 4). Przed złożeniem tej przysięgi zarówno prałat jak i kanonik nie mógł być dopuszczonych do wspólnych narad lub innych aktów kapitułnych.

Ubiegający się o prebendę doktorską miał obowiązek wykazać się autentycznym dokumentem, świadczącym o posiadaniu doktoratu teologii lub obojga praw (Const. 17).

Statuty wspominają o kanonikach honorowych tej kapituły (Const. 15) i wikariuszach wieczystych bez podawania ich liczby (Const. 22). Nadmieniają jedynie, że pod koniec posiedzenia generalnego kapituły wszyscy wikariusze mają być wzywani, aby dziekan lub przewodniczący posiedzenia przypomniał im ich obowiązki, a w miarę potrzeby udzielił nagany. W statutach wspomnianych jest 5 mansjonarzy, zobowiązanych do codziennego śpiewania w katedrze godzinek o N.M.P. i Mszy św. (Const. 28). W związku z tym mansjonarz kapłan miał otrzymywać kwartalnie 2 marki, inni nie posiadający święceń kapłańskich tylko 1 markę.

---

²⁸ P. Pałka, Powstanie katedralnej kapituły obrządku łacińskiego w Chełmie i przeniesienie jej do Krasnegostawu. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 17 (1970), z. 5, s. 17.

²⁹ *Jus autem patronatus sive praesentandi personas idoneas ad praedictas Praelaturas sive Praebendas Nobis et Nostris Successoribus in perpetuum reservamus.*

³⁰ ADL. A. 8 Liber. Capituli Cathedralis Chelmensis Erectionum, Privilegium, fol 9.

C. OBOWIĄZEK REZYDENCJI

Przywilej fundacyjny króla Jagiełły zobowiązał prałatów i kanoników do stałej osobistej rezydencji przy katedrze. Nie dopełnienie tego obowiązku przez trzy ciągle miesiące w roku bez słusznej przyczyny, uznanej przez biskupa, powodowało utratę beneficjum kapitulnego *ipso facto* ³¹.

Statuty, powołując się na to królewskie upoważnienie dane biskupowi, obowiązek rezydencji ograniczają do czterech okresów w roku: uroczystości Purificationis B.V.M. i dni trwania posiedzeń kapituły generalnej wiążących się z tą uroczystością; uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego od Wielkiej Środy do środy następnej z obowiązkiem uczestniczenia w nabożeństwach, gdy biskup będzie w katedrze; uroczystości Bożego Ciała z uczestnictwem w nabożeństwach od pierwszych niesporów do niesporów dnia oktawalnego tej uroczystości; uroczystości Wniebowzięcia N.M.P. przez 8 dni (Const. 12). Poza wyżej wymienionymi okresami kapituła miała obowiązek dbać o to, aby jeden z jej członków przebywał stale przy katedrze w roli hebdomadariusza, odprawiającego Msze św. niedzielną i świąteczną. Funkcję tę członkowie kapituły mieli pełnić w porządku starszeństwa począwszy od prałatów z tym, że początek liczenia hebdomad miał rozpoczynać się od niedzieli następującej bezpośrednio po zakończeniu kapituły generalnej *Purificationis* (Const. 14).

D. POSIEDZENIE KAPITULNE

Kapituła, jako korporacja, działa zespołowo na swych posiedzeniach zwanych kapitułami partykularnymi lub generalnymi. Statuty kapituły chełmskiej wspominają wyraźnie tylko o tych drugich. Posiedzenia generalne początkowo odbywały się tu na uroczystość św. Agnieszki, później na IV niedzielę Adwentu, a z chwilą przyjęcia nowych statutów na uroczystość Purificationis B.V.M. (Const. 1). Posiedzenia generalne miały się odbywać w sposób uroczysty przy obecności wszystkich członków kapituły z tym, że zaniedbujący ten obowiązek byli obciążeni karą czterech marek, potrącanych z sumy wypłacanej z majątku kapitulnego. Od tej kary byli wolni jedynie ci, którzy swoją nieobecność mogli usprawiedliwić słuszną przyczyną (Const. 1). Z wyraźnego postanowienia statutów nie podlegał tym rygorom kanonik wysłany przez kapitułę do za-

³¹ *Volumus quod Praelati et Canonici praedicti circa Ecclesiam Cathedralem continue residentiam faciant personalem nec absque causis rationabilibus et sine licentia Episcopi se absentent. Si quis autem Praelatus sive Canonicus per tres menses continuos absque voluntate et licentia Episcopi se a dicta Ecclesia absentaverit, volumus quod ipso facto beneficio circa quod residere non curat, sit privatus.*

łatwienia jej spraw, gdyż on *deputari debet pro praesenti et particeps fieri debet sortis suae ad ipsum spectantis et pertinentis* (Const. 27). Statuty nakazują też, aby biorący udział w posiedzeniach nie opuszczali ich samowolnie przed zakończeniem posiedzenia pod karą dwóch marek (Const. 21). Przed rozpoczęciem kapituły generalnej powinna być odprawiona przez jednego z członków kapituły Msza św. o Duchu św. przy śpiewie szkoły oraz głoszone kazanie (Const. 2). Potem prałaci i kanonicy ubrani w komże składali wyznanie wiary oraz byli pilnie badani przez przewodniczącego *de wita et moribus* i w miarę potrzeby upominani (Const. 3). Po dopełnieniu tych czynności prałaci i kanonicy mieli zająć się głównie sprawą należytego porządku w katedrze, sprawą nabożeństw tam sprawowanych oraz tym wszystkim co wymaga poprawy lub uzupełnień (Const. 6). Obrady winny odbywać się w spokoju bez kłótni i sporów pod karą 6 groszy na naruszających porządek. Wnioski i głosy winny być przedstawiane w porządku starszeństwa prałatów i miejsc zajmowanych w stalach. Prawo do zabierania głosu na posiedzeniach mieli, zgodnie z postanowieniem Soboru Trydenckiego, tylko ci członkowie kapituły, którzy byli kapłanami lub przynajmniej subdiakonami i wobec kapituły złożyli przewidzianą przysięgę (Const. 10).

E. ODPRAWIANIE ANIWERSARZY

Ważnym obowiązkiem kapituł średniowiecznych było odprawianie aniwersarzy, będących uroczystymi nabożeństwami żałobnymi odprawianymi w katedrze za różnych swych dobrodziejów. Statuty kapituły chełmskiej mówią o trzech aniwersarzach tej kapituły (Const. 24). Najwcześniejszym z nich był aniwersarz ufundowany przez króla Władysława Jagiełłę w związku z uposażeniem kapituły w 1429 r. Zobowiązał on wówczas prałatów i kanoników zarówno do codziennego śpiewania Mszy św. *De Beata* i wszystkich godzin kanonicznych, jak i do specjalnego aniwersarza. Po wieczne czasy miał on polegać na odśpiewaniu wigilii dziewięciolecyjnych czterokrotnie w roku (*Quatuor tempora*) za spokój duszy samego fundatora tej kapituły, jego zmarłych czterech żon (Jadwigi, Anny, Elżbiety, Zofii) i dwóch synów (Władysława, Kazimierza)³². Statuty ustalają, iż aniwersarz ten ma być odprawiany w soboty dni kwartalnych a na niego mają się składać wigilie dziewięciolecyjne i Msza żałobna.

Drugim co do czasu wprowadzenia aniwersarzem, aczkolwiek w statutach wymienianym na pierwszym miejscu, jest aniwersarz za króla Zygmunta Augusta. Został on wprowadzony za radą i aprobatą biskupa Sobiejuskiego, jako wyraz wdzięczności dla tego króla za inkorporowanie

³² ADL. Rep. 64, teka 26, n. 5066.

do kapituły parafii Drohobycz położonej w diecezji przemyskiej, jak to wyżej było już zaznaczone. Statuty polecają odprawiać ten aniwersarz w drugim dniu od rozpoczęcia kapituły generalnej. Za życia tego króla miała to być wotywa *pro peccatis*, a po jego śmierci wigilie dziewięciolekcyjne i Msza św. żałobna *perpetuis temporibus*.

Trzeci aniwersarz kapituła wprowadziła samorzutnie za biskupa Wojciecha Sobiejuskiego w uznaniu specjalnej zasługi dla kapituły. Biskup ten bowiem dążąc do należytego zorganizowania rezydencji przy katedrze ofiarował kapitule dawny dom biskupi z placem w Krasnymstawie oraz swoje dziesięciny z tego miasta, jego przedmieść i wsi okolicznych. Dziesięciny te miały być użyte na budowę i poprawę domów kapitulnych³³. Tenże biskup orędownał u króla Zygmunta Augusta za kapitułą o przyspieszenie przekazania jej dochodów z inkorporowanej parafii³⁴. Ustalony aniwersarz za biskupa Sobiejuskiego miał być oprawiany w trzecim dniu trwania kapituły generalnej. Za jego życia miała to być Msza św. *pro peccatis*, a po śmierci wigilie z Mszą śpiewaną za jego duszę.

F. STOSUNEK KAPITUŁY DO BISKUPA

W świetle omawianych statutów kapituła chełmska, podobnie jak inne kapituły średniowieczne, była w pewnym sensie czynnikiem współdziałającym w rządach diecezją. Przejawiało się to w różny sposób. Do niej najpierw należało przyjęcie i wprowadzenie na stolicę biskupią nowego biskupa mianowanego przez króla (Const. 5). Zobowiązywał się on wówczas przysięgą wobec kapituły, że będzie respektował statuty kapitulne i przyjęte zwyczaje oraz że będzie zasięgał rady i zgody kapituły w ważniejszych sprawach diecezjalnych, co w niektórych wypadkach mogło hamować działalność biskupa zwłaszcza, gdy chodziło o sprawy majątkowe.

Kapituła cieszyła się pewną niezależnością w wykonywaniu władzy dyscyplinarnej w stosunku do swych członków. Chodziło tu zwłaszcza o rozstrzyganie sporów o wzajemne zniewagi słowne i czynne. W takich wypadkach bowiem pokrzywdzony nie powinien odwoływać się do biskupa, lecz winien szukać sprawiedliwości przede wszystkim na forum kapituły (Const. 11). Gdyby członek kapituły był wezwany przed sąd ordynariusza sprawa jego ma być rozstrzygana z udziałem dwóch delegatów kapituły, wybieranych spośród prałatów i kanoników zgodnie z praktyką stosowaną w innych kapitułach (Const. 16). Za akceptacją biskupa statuty zastrzegają też kapitule decydowanie o majątku prała-

³³ M. Piechowski, dz. cyt., nr XVIII.

³⁴ ADL. 10 Liber Capituli Cath. Chelmen. Privilegiorum sub signo Antiquitas, fol. 55.

tów i kanoników zmarłych *ab intestato* mimo, iż przepisy synodalne prawo to przyznawały ordynariuszom. Uzasadnione to zostało tym, iż kapituła lepiej niż biskup zna sytuację materialną swych członków, stąd też ona może bardziej racjonalnie niż biskup zadysponować majątkiem zmarłego bez testamentu (Const. 30).

Kapituła miała zawsze obowiązek okazywać biskupowi — jako swemu zwierzchnikowi — szczególny szacunek i posłuszeństwo. Odprawiającemu pontyfikalnie winni zawsze posługiwać archidiakon i dwaj kanonicy gremialni lub honorowi przybrani w dalmatyki (Const. 15).

Ważne obowiązki przypadały kapitule, zwłaszcza *sede vacante*. W tym wypadku prałaci i kanonicy, powiadomieni przez prokuratora, mieli bezwzględnie przybyć do Krasnegostawu dla dokonania wyboru administratora diecezji, zabezpieczenia majątku stołu biskupiego oraz załatwienia różnych spraw z tym stanem związanych. Ze względu na dużą wagę tych spraw, które wymagają często wspólnego naradzenia się nad nimi prałaci i kanonicy nie mogli wyjeżdżać wcześniej niż zostaną one w całości załatwione pod karą jednej sexageny (Const. 9).

4. ZASADY EDYCJI STATUTÓW

Odnalezienie nieznanego tekstu statutów kapituły chełmskiej skłania do jego zabezpieczenia przed zaginięciem przez wydanie go drukiem. Jest to bowiem dotąd jedyny znany przekaz tych statutów z 1572 r., których oryginał bezsprzecznie zaginał. Odnaleziony przekaz, mimo braku w nim dwóch konstytucji (18 i 19), rzuca dużo światła na organizację i stronę prawną kapituły, a ponadto pozwala lepiej zrozumieć dalszy rozwój tej kapituły.

Autentyczność tekstu omawianych statutów nie budzi żadnej wątpliwości z racji urzędowego ich uwierzytelnienia, a pośrednio również z racji zgodności treściowej tych konstytucji, na które niekiedy powoływano się w późniejszych protokołach posiedzeń kapitulnych³⁵.

Brak oryginału tych statutów oraz innych ich odpisów uniemożliwia skolacjonowanie posiadanego przekazu zarówno z oryginałem jak i z innym odpisem. Niemożliwą przeto było rzeczą ustalenie bliższych danych o pierwotnym tekście statutów i ewentualnych późniejszych zmianach. Przy zestawieniu posiadanego przekazu ze statutami innych kapituł tego

---

³⁵ Przykładem tego może być protokół z kapituły generalnej Novi Anni 1652 r. odwołujący się do konstytucji trzeciej (ADL. Protokół aktów kapituły Chełmskiej, nr I, fol. 164) oraz protokół kapituły generalnej Divisionis Apostolorum z 1738 r. odwołujący się do konstytucji trzydziestej (ADL. Protokół aktów kapituły Chełmskiej, nr 4, fol. 278).

samego okresu trudno doszukać się wpływu ich na redakcję statutów chełmskich. Dowodzi to, że statuty chełmskie nie posługiwały się żadnymi gotowymi formułami.

Z racji wyżej wskazanych przy edycji tych statutów ograniczamy się jedynie do podania posiadanego tekstu w takim brzmieniu jaki zawiera odpis z 1833 r. z zachowaniem jego pisowni i interpunkcji.

STATUTA

Capituli Ecclesiae Cathedralis Chelmensis per Reverendissimum in Christo Patrem et Dominum D. Albertum Sobieuski a Staroirzeby Dei Gratia Episcopum Ejusdem Ecclesiae ac Venerabile Capitulum pro Festo trium Regum in Capitulo Generali Congregatum ex Veteribus Statutis et consuetudinibus, meliori deliberatione et Consilio maturiore perpetuis temporibus duratura, correcta, collecta et condita feliciter incipiunt.

Anno Domini

Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Secundo Die septima Januarij, quae fuit FERIA tertia post trium Regum proxima. Reverendi ac Venerabiles Dni Praelati et Canonici Ecclesiae Chelmensis Jacobus Ziemaczki Praepositus Albertus Staroirzebski Decanus. Nicolaus Oldakowski. Joannes Zardeczki, Stanislaus Lipowski, Joannes Grabionka, Stanislaus Grabowski, Michael Radruzenus Concionator, Canonici ad Ecclesiam Cathedralem Crasnostaviensem de Chelm translata in locum Capituli sui et Consilii Gnrilis Conventi Congregatique sunt per Intimationem et publicationem Mandati Reverendissimi in Xto Patris et Dni D. Alberti Sobieuski a Staroirzeby Dei gratia Episcopi Chelmensis.

Anno Domini

Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Secundo die septima Januarij, quae fuit FERIA tertia post trium Regum proxima. Reverendissimus D. Episcopus et Venerabile Capitulum Chelense supra scriptum post invocatum Divinum Auxilium ad sonum Campanae majoris, in locum Capituli sui et Consilii solitum: convenientes ea quae sequentur de Consilio et assensu memorati Reverendissimi Episcopi sui, in Commune ad Divini cultus propagationem Ecclesiae et Capituli sui commodum consultans, constituerunt sanciverunt decreveruntque ac firmiter observandum promiserunt, Sequae ac caeteros suos legimos (!) Posteris praesenti actu ad tenendum ea obligaverunt.

Constitutio 1-ma

de tempore et Die Generalis Capituli Chelmensis.

Revocato et cassato superiorum temporum more vel consuetudine de celebrando pro Festo S. Agnetis primum, ac deinde per aliam translationem, ut tamen

necessitas exposcebat pro Dnca quarta Adventus Gnrlī Capitulo Dni Praelati et Canonici Chelmenses statuerunt, et unanimiter decreverunt et certis et necessariis praegnantibusque causis cum assensu et confirmatione Reverendissimi Dni Locī Ordinarii supra memorati et singulis annis pro Festo Purificationis B.V. Mariae solenniter et pro laudabili more per Praelatos et Canonicos Capitulum Generale celebretur cui omnes adesse tenebuntur sub paena quatuor marcarum ex fundo detrahendarum, nisi forte legitima causa, de qua esset notaria fides, praeventi fuerint, vel nisi a Dnis Fratribus sic se absentandi licentiam ac facultatem habuerint.

Constitutio secunda
De Spiritu S. Invocatione.

Idem V. Capitulum sanxit et decrevit ut in Crastino Festi Purificationis B.M. Vigrinis ante inceptionem Capituli Votiva seu Missa de Spiritu S. per unum de Praelatis seu Canonicis celebretur ubi occinente Schola solenniter et cum concione hoc ipsum Officium absolvetur.

Constitutio 3-tia.
De Fidei ac Morum Examine.

Absoluta Spiritu S. Invocatione Praelati et Canonici ad superiorem testudinem, Sacarii in Ecclesia superpelitali convenient, ibique Fidei Christianae Confessionem facient, et de vita ac moribus per Dominum praesidentem diligenter examinantur monebunturque.

Constitutio 4-ta
De Confratre Novitio.

Imitantes Veterem aliarum Ecclesiarum Sanctam Consuetudinem Jidem Venerabiles Praelati et Canonici statuerunt et firmiter observandum voluerunt. — Quatenus Frater de novo Institutus, sive sit Praelatus sive Canonicus non prius ad commune Consilium, aut alios ad actus Capitulares, puta Nuntium, Procuratorium, et similia admittatur, quam praefato V. Capitulo, et communitati Ejus, super fidelitate, et taciturnitate corporale praestiterit Iuramentum. — Quod ut suum sorciatur robur, singuli unus juratus ab alio jurato super Sacra Evangelia, duobus digitis positus et genibus flexis corporale praestiterit Iuramentum in eum qui sequitur modum.

Iuramenti Capitularis Tenor.

Ego N. juro Deo Omnipotenti ad Ejus Sancta Evangelia, quod fidelis futurus ero ad Cathedralē Crasnostaviensem Divini cultus propagator et quod jura nec non statuta et consuetudines rationabiles novas et antiquas, nova et antiqua, approbatas et confirmatas, approbata et confirmata pro posse et bona fide volo servare ac Venerabilis Capituli utilitatum, et emolumentorum ero Custos, et Provisor, nihil gravatim faciendo, sed pro debito meo omnem curam in eam tenendam et augendam impendendo. Nomen bonum Fratrum, in Capitulo isto existentium tuendo et defendendo, et quod Consilia ejusdem Capituli quaeque mihi fuerint revelata, ad Capituli damnum vel praejudicium nemini pandam; illa etiam omnia et singula quae illicite alienata aut distracta fuerint, ad Ius et proprietatem Ipsius Ecclesiae omnibus Iustis modis et rationibus, quibus potero, revo-

care curabo, in omnibusque me fidelem exhibebo. — Sic me Deus adjuvet et haec Sancta Dei Evangelia.

Constitutio 5-ta
De Recipiendis Episcopis.

Idem Venerabile Capitulum, statutum Provinciale de recipiendis Episcopis observandum maturo habito Consilio ad usum revocandum decrevit. Quod videlicet quilibet Reverendissimus D. Episcopus Chelmensis per Regiam Majestatem designatus ad Ecclesiam recipiendus. Quam primum Conclave Capituli sive Ecclesiam Cathedrallem ingressus fuerit, de observandis statutis ejusdem et consuetudinibus, tactis propria manu Sacri Evangelii Scripturis, tali in forma infrascripta facere praestareque tenetur Iuramentum.

Forma Iuramenti Episcopalis.

Ego N. Episcopus Chelmensis juro Deo Omnipotenti. Quod statuta et consuetudines ab antiquo servatas ac a Sanctis Patribus sancitas observabo, et bona fide tenebo, Consilia Capituli quae mihi revelata fuerint ad damnum Ecclesiae meae vel praejudicium Capituli mei nemini pandam. Defensam confratribus meis Canonicis ac toti Clero Diaecesis meae Chelmensis publice et privatim in eorum Injuriis pro posse meo faciam. Iura et Possessiones Ecclesiae meae, directe vel indirecte, in perpetuum vel, ad tempus sine scitu et consensu Capituli mei non alienabo, sed alienata indebite, de quibus mihi certa scientia fuerit, ad Ius et proprietatem ipsius Ecclesiae omnibus justis modis, quibus potero revocabo. Insuper Fratres meos Praelatos et Canonicos, et Iura Ipsorum, vi et potentia non opprimam. Nec aliquem Ipsorum sine Iudiciali sententia et absque consensu Majoris, et Sanioris partis Capituli per me vel per submissorum personas detinebo, et captivabo, aut alicui eorum molestiam inferam corporalem, sed eos privatim et publice Consiliis, auxiliis et favoribus pro Dignitate et posse meo prosequar, et juvabo. Sic me Deus adjuvet et Omnes Sancti.

Constitutio 6-ta
De Ecclesiae Ordine Bono.

Post factam fidei suae confessionem omnes Dni Praelati et Canonici de Bono Ecclesiae ordine, regimine et statu, de Divinis Officiis, pie et diligenter peragendis, et in casum si quae fuerint, corrigendis, et supplendis tractare unanimiter et studiose debebunt.

Constitutio 7-ta
De Iucundo Ingressu.

Praelatus et Canonicus noviter institutus quilibet iucundum Ingressum Capitulo florenos quatuor persolvere tenetur.

Constitutio 8-ta
De Libro Receptionum

Statuerunt etiam ut liber habeatur in Capitulo specialis, in quo Dominorum Praelatorum et Canonicorum noviter ad Ecclesiam receptorum, annus et dies receptionis inscribatur, a quo Notario Capituli id persolventur.

Constitutio 9-na
De Vacatione Sedis Episcopalis

Et quoniam tempore Vacationum Sedis Episcopalis plurimae occurrere incide-
reque solent Capitulo necessitates, quas transigere vel absolvere uni aut duobus
Confratribus minus tutum foret, Statuimus ut quam primum vicinioribus de
talibus vel etiam insperate contingentibus necessitatibus arduis per Procuratorem
Capituli, notum fuerit, etsi vacatio Sedis contigerit, de eligendo Administratore,
et provisione Bonorum Episcopaliū deliberationem maturam suscipiant, et omnia
ex necessitate pertractent, indeque nisi re perfecta, minime recedant, sub paena
Capitulari unius sexagenae, victus autem et impensa itineris pro ejusmodi negotiis
absolvendis, per procuratorem Capituli justa ratione et modo providebuntur.

Constitutio 10-ma
De Legibus ad Conclave

Conclave Capituli requirit ut omnia debite honesti et secundum Ordinem fiant.
Vota in consessu Capitulari juxta senium Praelatorum et stalli locum, ordine
debito pronuntientur. Vota et voces sint liberae quae per strepitum et aliquas
contentionum rixas sub paena sex grossorum, impediri non debent. Qui capitulari-
ter et legitime vota pronuntiari sunt, oportet de jure et Sacri Concilii Tridentini
constitutione sacris Ordinibus initiatos esse, ut sint actu Presbyteri, vel saltim
in Subdiaconatus Ordine constituti et de praestanda fide Capitulo jurati, Laici
et Acolyths haud quamque sunt admittendi.

Constitutio 11
De Quaerelis.

Ordinaverunt insuper et statuerunt quod nullus inter Confratres aliquas inju-
rias, rixas, damnaque ab altero patiens, ad iudicium vel ad notitiam Dni Episcopi,
suam Quaerelam deducat, nisi prius coram Dnis Confratribus in unum congregatis
conquaeratur. Quodsi illi per sententiam arbitralem partes componere non poterint,
extunc injuriam passus, et coram Dnis protestans de remedio satisfactionis, a parte
offendente sibi providere sine scandalo Fratrum aequè poterit, casu quo si contra
Fratrem aliquem accusatio aliqua ex parte oriatur, ille Frater accusatus in litis
deliberatione, exeat conclave, cedatque tam diu Fratribus, donec per vota quid
sit, ex utraque parte constituendum disjudicatum sit.

Constitutio 12-ma
De Praesentiis seu Residentiis

Domini Praelati et Canonici juxta ordinationem Reverendissimi Dni Episcopi
praedicti Chelmensis ex commissione Smae R. Mtis speciali, quatuor vicibus
Ecclesiae Cathedrali, quolibet anno adsint praesentes, secundum hunc qui sequitur
modum.

Primo pro Festo Purificationis Beatissimae Virginis Mariae quo quidem die
Capitulum Generale celebrari incipique solet.

Secundo pro Festo Sanctae Paschae Resurrectionis Dni incipient a Feria
quarta tenebrosis Matutinis et perdurando in Officiis Divinis et Ecclesiae cere-
moniis usque ad Feriam quartam sequentem, et hoc Reverendissimo Dno Episcopo

praesente, alias in absentia Reverendissimi Episcopi ad id adstricti minime esse debebunt.

Tertio. Pro Festo Corporis Christi ad primas Vesperas Festi tenebuntur, venire perseverareque ^{a-} in divinis officiis per totam octavam ad secundas ^{-a} usque Vesperas ejusdem Festi. Quarto. Pro Festo Assumptionis Deiparae Virginis Mariae per octo dies, praesentes adesse tenebuntur. Hoc autem tunc quum in Festo Paschatis non fuerint: his autem anni temporibus, seu hujus praesentiae diebus praenominatis, quatuor ex Dnis Praelatis et Canonicis ex ordine adesse et Divina officia per se absolvere tenebuntur.

Pro refectioe et mensa Fratrum eorundem quatuor praesentium ad statuta praefata tempora, apud Ecclesiam Cathedralem, officia secunda abeuntia, a Venerabili Capituli Procuratore persolventur in quamlibet personam Grossi triginta, diebus singulis ita videlicet, ut quilibet ex his quatuor Praesentibus Fratribus Grossos triginta pro se statutos praenominatos dies tollat et numeret. Similiter autem fiet cum ad Capitulum Generale pro Festo Purificationis omnes et singuli convenerint.

Si vero ad iussum Reverendissimi Episcopi pluribus quam quatuor diebus ad statutos praefatos dies seu etiam aliis temporibus, in arduo Capituli negotio venisse ad Cathedralem contigerit, etsi venientes Decori Ecclesiae, et emolumento Capituli fuerint, extunc singuli eorum simili refectioe hoc est grossos triginta gaudebunt, prout et aliis statutis praenominatis temporibus gauderent. Porro qui ex Confratribus ad statuta praedicta tempora quatuor, praesentare se se ex ordine ipsi incumbente neglexerit, refectioe illa carebit, et carentia in Confratres habiles dividetur.

Constitutio 13-a De Praesentia Concurrentia

Quoniam per cassationem et anticipationem factam Generalis Capituli de Festo S. Agnetis ad Dominicam Adventus quartam, deinde ad Festum Purificationis Beatae V.M. ex causis legitimis translatum sit, quo tempore et Divina Officia obire et de rebus Ecclesiasticis, ac capitularibus tractare et consulare oportebit, ideo praesentiarum refectioes, quae diebus solemnibus Nativitatis Xti, et pro Festo S. Agnetis in Capitulo Generali in antea distribui et partiri consueverant, conjungendum esse duxerunt, decreveruntque ut Dnis Praelatis et Canonicis quatuor Senioribus praesentibus, et per se Officia Divina absolventibus duplex praesentia, scilicet Floreni sexdecim numerentur distribuaturque, reliquis vero Dominis Canonicis in Capitulo praesentibus, ratione eorum praesentiae per Florenos octo numerabitur.

Constitutio 14-ta De celebratione Missarum.

Hebdomadarum omnium, quotquot sunt in anno Dominicalia, et solemnia officia per Dominos ordine sunt tenenda, et absolvenda, Dominicam primam post Absolutionem Generalis Capituli, a Praelatis incipiendo, et sic consequenter per alios Dominos Canonicos ex ordine per totum annum continuando. Hebdomadarius autem

---

^{a-a} wyrazy te dopisala inna ręka nad tekstem ze wskazaniem miejsca gdzie powinny być umieszczone w tekście.

qui sua officia in Hebdomada absolvet, grossis 24 contentabitur, quod si autem ad suam hebdomadam, quis venisse neglexerit, extunc ii qui praesentes fuerint officia absolvent et grossis 24 gaudēbunt. Casu vero si quis ex Dominis ad Cathedralē venerit, et extra suum ordinem Missam cantare voluerit, id ipsi licitum erit, refectioneque gaudebit. Ex praedicta autem refectione 24 Grossorum Vicariis Grossi quatuor ministrantibus numerabunt.

Constitutio 15-ta
De Ministracione Episcopo Facienda.

Episcopo Divina peragente, seu Missam decantanti Pontificaliter, Archidiaconus ex numero suo, tum bini Canonici Gremiales aut Honorarij Cathedrales in Dalmaticis assistere tenebuntur.

Constitutio 16-ta
De Adjunctis seu Assessoribus Episcopo Iudicanti
Assistentibus.

Si contigerit aliquem ex Confratribus Capitularibus ad Iudicium Ordinarium Jure conventum fuisse, eundem Jurisdictio ordinaria, adhaerendo Anterioribus statutis, tum usibus, praxi aliorum Capitulorum Cathedralium, non aliter judicare debet, nisi cum Confratribus Praelatis aut Canonicis, vel uno Praelato et altero Canonico Cathedralibus specialiter a suo Capitulo ad id delegatis seu adjunctis.

Constitutio 17-ta
De Praelatis et Canonicis Doctoribus.

Praelati et Canonici istius Ecclesiae Cathedralis ij qui de Jure communi aut sua Fundatione aut in hoc Capitulo praxi debent esse Sae Th. vel Utriusque Iuris Doctores in aliqua Academia vel Romae promoti et authentico testimonio declarati ad possessionem ejusmodi suae Praelaturae aut Canonatus non admittantur nisi prius promotionis suae ad Doctoratum suo Capitulo Authenticum remonstraverint Testimonium.

Constitutio 20-ta
De Arendatoribus.

Domini Arendatores quicumque seu Aeconomi aut Procuratores de suis Arendis, ac Capituli proventibus sine quavis dilatione, excusationeque in Generali Capitulo, vel secundum Arendas, et contractus suos satis faciant. Exnunc nullas adferant intercessionem, petitionem, aut quascunque evasiones sed ex toto et integro primo veteres tandem novas persolvant Fundationum Arendas sub paena amittendae portionis quae ipsos pertineret.

Constitutio 21-ta
De Profugis^b ex Capitulo.

Quoniam non adeo laudata inter Fratres Capituli Nostri inolevit consuetudo, imo perniciosa quodque ad commune (!) Consultationem, et necessarias tractationes

---

^b Poprawiono reka tego samego pisarza z „profugiendis” na „profugis”.

advenientes, tandem re inconsulta, et imperfecta, percepta et levata sua sorte huic ex communi Congregatione, recedunt et domum se conferunt. Quare Venerabile Capitulum statuit, ne quis audeat foras se recipere, prius quam res omnes fuerint conclusae, et in necessarium finem deductae. Qui autem temerarie recesserit duobus Marcis puniatur per Procuratorem Capituli notatus et post delatus.

Constitutio 22-a

De Vicariis.

Statuimus ut semper sub Conclusionem Generalis Capituli Domini Vicarii vocentur, et ibidem per D. Decanum vel Praesidentem de Ecclesiae ordine bono, moribus, vitaeque honestate ac caeteris pietatis studiis cohortentur. Et si qui defectus per Ipsos fuerint commisi corigantur, et ne de caetero aliquid vitiorum et negligentiorum committant, praecipiat.

Constitutio 23-a

De Zacristiano.

Statuimus ut Zacristianus de fidelitate Ecclesiae servanda circa primam sui ad officium receptionem juret eritque Dominorum Canonicorum Jurisdictioni demandato in omnibus licitis et honestis ad Laudem Dei, decorem Ecclesiae spectantibus subjectus et obediens. In prima autem sui ad officium receptione inventarium omnium ac singularum rerum Ecclesiae cum Dominis Canonicis et Consulibus Civitalis seu Ecclesiae Victricis conscribet, et tempore resignationis officii sui vel ab officio depositionis, de conscriptis rebus praefatis Dominis respondebit fideliter. Res porro Ecclesiae semel ad minus in anno per praedictos Dominos juxta inventarium revidebuntur.

Constitutio 24-ta

De Anniversariis.

Item Venerabile Capitulum de Consilio et assensu speciali Reverendissimi Episcopi praefati Chelmenensis sanxit ac firmiter tenendum decrevit, ut die 2-da ab inceptione Generalis Capituli Anniversarium pro Serenissimo Poloniae Rege Sigismundo Augusto, tanquam Fundatore et Dotatore Iuris patronatus et omnium prout Plebanatus Drohobycensis, huic Venerabili Capitulo Chelmensi, per Praelatos et Canonicos singulis annis celebretur per votivam quo advixerit pro peccatis, et Collectam: Ineffabilem Misericordiam etc. uno ex Confratribus illam ipsam Missam ad Majus Altare praecinente. Subsequente vero morte, ejusdem Serenissimi Regis Vigiliae novem lectionum et Missa: Si enim pro anima Ipsius perpetuis temporibus per duos decantari debet, cujus ratione inter Dominos quidem Marcae quatuor, inter Vicarios autem et Scholam et pauperes Marca una eodem die distribuetur.

Item anniversarium, ut singulis quatuor anni temporibus sabatto quatuor temporum per Mansionarios Serenissimi olim Vladislai Regis Poloniae Fundatoris Erectoris et Dotatoris primi hujus Episcopalis Sedis per Vigiliis novem lectionum, et Missam pro Defunctis celebretur, Venerabile Capitulum approbat et obeunda decernit.

Item Venerabili Capitulo, Dni Praelati et Canonici facta inter se mutua deliberatione constituerunt, ut pro moderno Reverendissimo Dno Alberto Sobieiuski a Staroizreby Episcopo Chelmensi, ratione praecipuorum meritorum et beneficio-

rum Capitulo Chelmeni praestitorum ac ratione Donationis veteris areae Episcopalis pro construenda Capitulari Doma (!): Anniversarius per Missam pro peccatis et Collectam: Parce Domine etc. quolibet anno tertia die, ab inceptione Generalis Capituli obire celebrarique tenebitur. Subsequente deinde ipsius morte Vigiliae et Missa, si enim perpetuis temporibus pro anima ipsius per Dnos decantetur, atque ejus ratione inter eosdem Dnos Marcae quatuor. Inter pauperes vero Marca una distribuetur.

Constitutio 25-ta
De Acceptione ex Fundo.

Inhaerendo etiam Privilegio et Ordinationi S.R.M. qui Parochiam Drohobycensem non alia lege et intentione Capitulo Chelmeni pro decore Ecclesiae et Divini cultus propagatione ipsi per se, juxta praefatam ordinationem Domini Loci ordinarii apud Cathedrali suam officia absolverit, refectiones suas habeant, ac in sortibus suis sint, locupletiores: Ideo venerabile Capitulum cum consensu Domini Loci ordinarii statuit: ut Praelati et Canonici, inhabites qui non sunt actu Presbyteri, Veteri saltem fundo id est Marcis octo gaudeant. Presbyteri autem novo fundo, id est Canonici quidem Marcis 20. Praelati autem Marcis 26 gaudeant, atque per se tollant. Absentes Presbyteros marcis quatuor puniendo.

Constitutio 26-ta
De Superpelliceis.

Statuerunt etiam Domini, ut nullus Dominorum Canonicorum, Vicariorum vel Mansionariorum sive quicumque Ecclesiae beneficiatus, sine superpelliceo Matutinarum Missarum, Horarum Canonicarum, Vesperarumque cantandarum officio, in templo interesse, praesumat. Tum etiam in Processionibus quibuscunque, tam in templo, quam extra templum obeundis, sub paena sex grossorum, a negligentibus praemissa irremisibiliter tollendorum.

Constitutio 27
De Canonico Ablegato.

Cum aliquis ex Fratibus in necessario Capituli negotio alicubi ablegatur, ut Communitatis negotia procuret, absolvatque ille Frater reputari debet pro praesenti et particeps fieri debet sortis suae ad ipsum spectantis et pertinentis.

Constitutio 28-ta
De Mansionariis.

Venerabile Capitulum unanimiter constituit, ut quinque Mansionarii, qui horas B. M. Virginis cum Missa quotidie dedecantent^c, foveanturque, ex quibus cuilibet, qui actu Presbyter fuerit et per se officia Divina obiverit duae Marcae pro singulo quartuali numerabuntur. Qui autem Presbyter non fuerit una marca contentabit.

---

^c Nad słowem „decantent” ta sama reka dopisała „de”.

Constitutio 29-na
De Bonis.

Velentes etiam Venerabiles Praelati et Canonici, tam bonis suis haereditariis, quam etiam bonis subditorum suorum melius et utilius providere constituerunt, et bona fide hos tenere polliciti sunt. Quod bona Capituli sui haereditaria, in Chelm et Drohobycz consistentia, cujuscunque sint nominis nemini unquam arendabunt, locabunt, et ad tenendum dabunt, nisi Capituli sui Confratri, aut Confratribus, qui sit aut actu Presbyter, aut ad minus Subdiaconus. Quae consuetudo semper etiam per Antecessores olim firmiter observata fuit, et nunc inviolabiliter observetur omnino, decrevit et sanxit.

Constitutio 30-ma
De Testamentis.

Quoniam in testamentorum Sacerdotum bono, et facultates ad dispositionem Dominorum Episcoporum juxta statuta Ecclesiastica proprie pertineant. Cupiens autem V. Capitulum abusibus quibusdam, certisque ex testibus pravis ex animo obviare, emolumentumque Ecclesiae ac iustitiam charitatemque Sanctam in collegio suo firmiter conservare et ampliare, petierunt Reverendissimum Dnum Episcopum praesentem: Quatenus bona omnia Praelati et Canonici Chelmenses sine testamento decedentes et morientes ad V. Capituli Dispositionem et executionem temporibus perpetuis pertineant. Cui petitioni tanquam consonae et justae Reverendissimus D. Episcopus annuens, constituit, ordinavit et decrevit, quatenus facultates et bona, Praelati et Canonici cujus libet Chelmenses intestati non autem Reverendissimus D. Episcopus, sed V. Capitulum prout ipsi melius et utilius videbatur dispenset, ordinet atque exaquetur.

Confirmatio^d

Reverendissimi autem Episcopi Chelmensis supradicti confirmatio horum Canonum seu constitutionum fuit et est talis. His autem Constitutionibus, sanctionibus et Consiliis votisque suis suprascriptis. Hoc idem V. Capitulum sic ubi praemissum est, definitis, conditis et decretis, volentesque in robore firmo conservare, unanimi assensu accedentes Reverendissimum in Christo Patrem et Dominum D. Albertum Sobieciuski a Staroirzeby, Dei Gratia Episcopum Chelmensem feliciter modernum, cui proprie intererat, ea statuta confirmare, deque statutis et conditionibus praefati Capituli ordinationem certam facere rogaverunt; et Suam Reverendissimam Paternitatem postulaverunt, ut ea ipsa eorum statuta et constitutiones sic conditas autoritate sua Ordinaria, qua in hac parte fungit confirmaret, ratificaret et approbaret, manuque et Sigillo suo communiret: Cujus quidem Capituli, justis et rationi consonis petitionibus praefatis Reverendissimus D. Episcopus Chelmensis memoratus, permotus et inclinatus, ea ipsa statuta per Eum et Venerabile Capitulum praefatum condita, autoritate sua ordinaria in Dei nomine confirmavit, ratificavit et approbavit. In omnibus titulis sententiis, articulis, clausulis punctis, robor firmitatis perpetuae habere decernendo. Et si quid in suprafatis statutis, secundum varietatum temporum, per modernos, vel futuros Dominos Praelatos et

---

^d Tytuł ten został dopisany później inną ręką ołówkiem niebieskim. Obok tego są tu dwa wyrazy trudne do odczytania pisane czarnym atramentem.

Canonicos vel addere vel diminuere vel mutare fiat necesse. Id non nisi scitu, voluntate et consensu sanioris et majoris partis capituli. In Capitulo Generali eis licebit, aliter addita vel mutata, vel diminuta nullius roboris esse Reverendissimus Dnus Episcopus Chełmensis suprafatus censuit. Et hoc in Nomine Patris et Filii, et Spiritus S. Ad quod Venerabile Capitulum Genibus flexis, Respondebit Amen.

Is Eppus Chełmensis qui supra approbat, subscribit, et confirmat ad perpetuam rei memoriam. Locus Sigilli.

IGNOTI STATUTI DEL CAPITULO CATTEDRALE DI CHELM DI RITO LATINO.

S o m m a r i o.

Il Capitolo Cattedrale di Chelm di rito latino sorto nel XV secolo e cassato nel 1807, possedeva i suoi Statuti dal 1572. Il loro testo non fu conosciuto fino ai ultimi tempi. Legalizzata copia di questi Statuti è del 1833 e fu trovata a Lublino solamente nei primi anni dopo seconda guerra mondiale. L'autore in questo articolo dà la caratteristica della trovata copia e degli altri documenti che vi si trovano e che riguardano il soprannominato Capitolo.

In base del testo degli Statuti l'autore dà la sintesi del loro contenuto.

Specialmente qui si parla della dotazione del Capitolo, del personale, del obbligo di risiedere, delle adunanze del Capitolo e delle celebrazioni degli anniversari.

Articolo termina con discussione sul rapporto tra il vescovo e Capitolo e con indicazione dei principi dell'edizione degli Statuti.